

Határozatok Tára

MACIEJ SZPUNAR
FŐTANÁCSNOK INDÍTVÁNYA
Az ismertetés napja: 2022. január 20.¹

C-617/20. sz. ügy

T. N.,
N. N.
kontra
E. G.

(a Hanseatisches Oberlandesgericht in Bremen [brémai regionális felsőbbbíróság, Németország] által benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelem)

„Előzetes döntéshozatal – Polgári ügyekben folytatott igazságügyi együttműködés – 650/2012/EU rendelet – Az örökség, a hagyomány vagy a kötelesrész elfogadása, illetve visszautasítása – A nyilatkozó személy szokásos tartózkodási helye szerint illetékes tagállami bíróság előtt tett visszautasító nyilatkozat – Érvényesség”

I. Bevezetés

1. A 650/2012 rendelet² elfogadásakor az uniós jogalkotó azt a célt tűzte ki, hogy megszünteti azoknak a személyeknek a szabad mozgása előtti akadályokat, akik nehézségekbe ütköznek a határokon átnyúló vonatkozású örökléssel összefüggő jogaik érvényesítése során. E cél megvalósítása érdekében többek között úgy rendelkezett, hogy az örökösök és a hagyományosok főszabály szerint az öröklés, a hagyomány vagy a kötelesrész elfogadására vagy elutasítására, illetve a hagyatéki tartozásokért való felelősségük korlátozására vonatkozó nyilatkozatot³ a szokásos tartózkodási helyük szerinti tagállam jogában előírt formában tehetik meg. Ugyanakkor semmilyen megoldást nem fogadott el az ilyen nyilatkozatoknak a más tagállamban lévő, az adott hagyatéki ügy elbírálására általános joghatósággal rendelkező bíróságoknak történő átadását illetően. Ráadásul e rendelet egyik preambulumbekzdése kimondta, hogy e bíróságokat e nyilatkozatok megtételéről a nyilatkozó személyeknek kell értesíteniük.

¹ Eredeti nyelv: lengyel.

² Az öröklési ügyekre irányadó joghatóságról, az alkalmazandó jogról, az öröklési ügyekben hozott határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az öröklési ügyekben kiállított közokiratok elfogadásáról és végrehajtásáról, valamint az európai öröklési bizonyítvány bevezetéséről szóló, 2012. július 4-i 650/2012/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet (HL 2012. L 201., 107. o.; helyesbítések: HL 2012. L 344., 3. o.; HL 2013. L 60., 140. o.; HL 2019. L 243., 9. o.).

³ A továbbiakban az egyszerűség kedvéért mindezen nyilatkozatokra vonatkozóan együttesen az „elfogadó, illetve visszautasító nyilatkozat” kifejezést használom.

2. Ebben az összefüggésben kétségek merülnek fel a nyilatkozó személy tartózkodási helye szerinti bíróságok előtt tett azon elfogadó vagy visszautasító nyilatkozatok érvényességét illetően, amelyeket az öröklés tárgyában történő határozathozatalra általános joghatósággal rendelkező bíróságok számára a meghatározott határidőben, megfelelő formában vagy konkrét nyelven nem adtak át. A Bíróság ítéletének a jelen ügyben hozzá kell járulnia e kétségek eloszlatásához.

3. Véleményem szerint az alapvető kérdés, amelynek megválaszolása lehetővé teszi a fenti kétségek eloszlatását, az elfogadó vagy visszautasító nyilatkozat formájával kapcsolatos alkotóelemek terjedelmének megállapítására vonatkozik. Másként fogalmazva az öröklésre és az alakiságra alkalmazandó jog elhatárolásáról van szó a 650/2012 rendelet alapján. Amint azt az indítványomban bemutatom, e kérdés eldöntése lehetővé teszi az értelmezési problémák megoldását, amelyekkel a kérdést előterjesztő bíróság szembesül.

II. Jogi háttér

A. Az uniós jog

4. A 650/2012 rendelet (7), (32) és (33) preambulumbekzdése a következőképpen rendelkezik:

„(7) Elő kell segíteni a belső piac megfelelő működését azáltal, hogy megszüntetik azoknak a személyeknek a szabad mozgása előtti akadályokat, akik jelenleg nehézségekbe ütköznek a határokon átnyúló vonatkozású örökléssel összefüggő jogaik érvényesítése során. Az európai igazságszolgáltatási térségben a polgároknak képesnek kell lenniük öröklésük előzetes megszervezésére. Az örökösök és a hagyományosok, az örökhagyóhoz közel álló más személyek, valamint a hagyatéki hitelezők jogait hatékonyan kell biztosítani.

[...]

(32) Az öröklés ügyében eljáró vagy eljárni hivatott tagállamtól eltérő tagállamban szokásos tartózkodási hellyel rendelkező örökösök és hagyományosok helyzetének megkönnyítése érdekében e rendeletnek lehetővé kell tennie bármely, az öröklésre alkalmazandó jog értelmében az örökség, a hagyomány vagy a kötelesrész elfogadására vagy visszautasítására, illetve a hagyatéki tartozásokért való felelőssége korlátozására vonatkozó nyilatkozat megtételére jogosult személy számára, hogy ezeket a nyilatkozatokat a szokásos tartózkodási helye szerinti tagállam jogában előírt formában, ezen tagállam bíróságai előtt tegye meg. Ez nem zárja ki annak lehetőségét, hogy az említett nyilatkozatokat az adott tagállam valamely olyan egyéb hatósága előtt tegyék meg, amely az ilyen nyilatkozatok átvételére a nemzeti jog szerint hatáskörrel rendelkezik. Azon személyek, akik élni kívánnak azzal a lehetőséggel, hogy a szokásos tartózkodási helyük szerinti tagállamban tegyenek nyilatkozatot, az öröklésre alkalmazandó jog értelmében megállapított határidőn belül értesítik az öröklés ügyében eljáró vagy eljárni hivatott bíróságot vagy hatóságot az ilyen nyilatkozatok meglétéről.

(33) A hagyatéki tartozásokért való felelősségét korlátozni kívánó személy ezt nem intézheti el pusztán a szokásos tartózkodási helye szerinti tagállam bírósága vagy egyéb illetékes hatósága előtt egy erre vonatkozóan tett nyilatkozattal abban az esetben, ha az öröklésre alkalmazandó jog előírja, hogy az illetékes bíróság előtt külön bírósági eljárást – például hagyatéki leltározási eljárást – kell indítani. Ennélfogva a valamely személy által a szokásos tartózkodási helye szerinti tagállamban ezen tagállam jogában előírt formában a fenti

körülmények között tett nyilatkozat e rendelet alkalmazásában nem lehet alakilag érvényes. A bírósági eljárást megindító iratok sem tekinthetők e rendelet alkalmazásában nyilatkozatnak.”

5. A 650/2012 rendeletnek „Az örökség, a hagyomány vagy a kötelesrész elfogadása, illetve visszautasítása” című 13. cikke értelmében:

„Az öröklés tárgyában történő határozathozatalra e rendelet alapján joghatósággal rendelkező bíróság mellett a szokásos tartózkodási hely szerinti tagállam bíróságai is jogosultak bármely olyan személy vonatkozó nyilatkozatainak átvételére, aki az öröklésre alkalmazandó jog értelmében bíróság előtt nyilatkozhat az örökségnek, a hagyománynak vagy a kötelesrésznek az elfogadásáról vagy visszautasításáról, illetve az érintett személy hagyatéki tartozásokért való felelősségének korlátozásáról, feltéve, hogy az adott tagállam joga szerint ilyen nyilatkozat tehető bíróság előtt.”

6. A 650/2012 rendeletnek „Az alkalmazandó jog hatálya” című 23. cikke többek között a következőképpen rendelkezik:

„(1) A 21. cikk vagy a 22. cikk alapján meghatározott jog az öröklés egészére irányadó.

(2) Ez a jog az irányadó különösen a következőkre:

[...]

e) a hagyatékba tartozó vagyontárgyak, jogok és kötelezettségek átszállása az örökösökre és adott esetben a hagyományosokra, beleértve az örökség vagy a hagyomány elfogadásának, illetve visszautasításának feltételeit és joghatásait is [...].”

7. A 650/2012 rendeletnek „Az elfogadó, illetve visszautasító nyilatkozat alaki érvényessége” című 28. cikke értelmében:

„Az örökséget, a hagyományt vagy a kötelesrészt elfogadó vagy azt visszautasító nyilatkozat, illetve a nyilatkozó személy felelősségének korlátozására irányuló nyilatkozat alakilag akkor érvényes, ha megfelel az alábbi jog előírásainak:

a) a 21. vagy a 22. cikk alapján az öröklésre alkalmazandó jog; vagy

b) azon állam joga, amelyben a nyilatkozó személy szokásos tartózkodási helye található.”

B. A német jog

8. A Bürgerliches Gesetzbuch (polgári törvénykönyv, BGB) rendelkezései értelmében:

„1942. § Az örökség átszállása és visszautasítása

(1) Az örökség a kijelölt örökösre száll át, a visszautasításához való jog fenntartásával (az örökség átszállása) [...].

1943. § Az örökség elfogadása és visszautasítása

Az örökös nem utasíthatja vissza az örökséget, ha azt elfogadta, vagy ha a visszautasítására nyitva álló határidő lejárt; a határidő lejártával az öröklést elfogadottnak kell tekinteni.

1944. § Az öröklés visszautasítására nyitva álló határidő

(1) Az örökség csak hat héten belül utasítható vissza.

(2) A határidő abban az időpontban kezdődik, amikor az örökös tudomást szerzett jogáról és az öröklés jogcíméről.

(3) A határidő hat hónap, ha az örökhagyó utolsó lakóhelye kizárólag külföldön volt, vagy ha az örökös a határidő kezdő időpontjában külföldön tartózkodott.

1945. § Az örökség visszautasításának módja

(1) Az örökséget a hagyatéki bírósághoz benyújtott nyilatkozattal kell visszautasítani; a nyilatkozatot jegyzőkönyvbe kell mondani vagy hitelesített okiratban kell megtenni.”

9. A Gerichtsverfassungsgesetz (a bíróságok szervezetéről szóló törvény) 1975. május 9-i változatának⁴ 184. §-a a következőképpen rendelkezik:

„A bíróság hivatalos nyelve a német nyelv [...].”

III. A tényállás, az alapeljárás és az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések

10. Az örökhagyó W. N. 2018. május 21-én Brémában (Németország) elhunyt. E. G., az alapügy kérelmezője (a továbbiakban: E. G. kérelmező, kérelmező) az örökhagyó özvegye, T. N. és N. N. érdekelt felek (a továbbiakban: T. N. és N. N. érdekelt fél vagy érdekelt felek) az örökhagyó korábban elhunyt fiútestvérének leszármazottai.

11. E. G. kérelmező 2019. január 21-én egy közjegyzői okiratba foglalt kérelemben olyan öröklési bizonyítvány (Erbschein) kiállítását kérte, amely megállapítja, hogy az örökség 3/4 részét E. G. kérelmező, 1/8-1/8 részét pedig T. N. és N. N. érdekelt fél szerezte meg.

12. 2019. június 19-i levelében a brémai Amtsgericht Bremen (brémai helyi bíróság, Németország) mint hagyatéki bíróság tájékoztatta T. N. és N. N. érdekelt felet az öröklési bizonyítvány iránti kérelemről, és bizonyos okiratok megküldését kérte.

13. T. N. és N. N. érdekelt fél az örökhagyó utáni öröklés tekintetében 2019. szeptember 13-án a rechtbank Den Haag (hágai kerületi bíróság, Hollandia) előtt visszautasító nyilatkozatot tett, amelyet 2019. szeptember 30-án bejegyeztek a hágai végrendeleti nyilvántartásba.

14. Miután E. G. kérelmező kiegészítette a dokumentációt, 2019. november 22-i levelében az Amtsgericht Bremen (brémai helyi bíróság) kézbesítette a kérelmet T. N. és N. N. érdekelt fél részére, és felhívta őket, hogy fejtssék ki álláspontjukat az ügyel kapcsolatban.

⁴ BGBl. I., 1077. o.

15. T. N. és N. N. érdekelt fél – holland nyelven megfogalmazott – 2019. december 13-i levelével benyújtotta az Amtsgericht Bremenhez (brémai helyi bíróság) az okiratok másolatait, amelyeket a rechtbank Den Haag (hágai kerületi bíróság, Hollandia) állított ki az általuk megtett, az örökséget visszautasító nyilatkozatokkal kapcsolatban.

16. Az Amtsgericht Bremenhez (brémai helyi bíróság) 2020. január 3-i levelében arról tájékoztatta T. N. és N. N. érdekelt felet, hogy német nyelvű fordítás hiányában a kísérlével és az okiratok nem dolgozhatók fel.

17. Ezt követően a német nyelven megfogalmazott 2020. január 15-i levélben N. N. érdekelt fél arról tájékoztatta az Amtsgericht Brement (brémai helyi bíróság), hogy az örökséget visszautasították, valamint hogy az örökséget visszautasító nyilatkozatot a bíróság holland nyelven az európai jognak megfelelően nyilvántartásba vette, és ezért fordítás nem szükséges. Ezzel szemben az Amtsgericht Bremenhez (brémai helyi bíróság) az okiratok hiányzó fordítására és a visszautasításra vonatkozó határidőkre hivatkozott.

18. Az Amtsgericht Bremen (brémai helyi bíróság) a 2020. február 27-i végzéssel a 2008. december 17-i Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit (a családi ügyekben követendő eljárásról és a nemperes eljárásokról szóló törvény)⁵ 352e. §-ának (1) bekezdése alapján megállapította az öröklési bizonyítvány kiállításához szükséges tényeket. Úgy határozott, hogy T. N. és N. N. érdekelt fél is örökölt az örökhagyó után.

19. Az érdekelt felek e végzéssel szemben a 2020. március 19-i levéllel keresetet nyújtottak be. A keresetben a további bizonyítékok benyújtására nyitva álló határidő meghosszabbítását kérték. 2020. július 30-án benyújtották a rechtbank Den Haag (hágai kerületi bíróság, Hollandia) által kiállított iratok színes másolatát, illetve német nyelvű fordítását. Ezt követően 2020. augusztus 17-én benyújtották az eredeti okiratokat.

20. 2020. szeptember 2-i végzésével az Amtsgericht Bremen (brémai helyi bíróság) az ügyet határozathozatalra a Hanseatisches Oberlandesgericht in Bremen (brémai regionális felsőbíróság, Németország), azaz a kérdést előterjesztő bíróság elé utalta. Indokolásában az Amtsgericht Bremen (brémai helyi bíróság) hagyatéki bíróság arra hivatkozott, hogy T. N. és N. N. érdekelt fél az örökhagyó (társ)örököseivé vált, mivel elmulasztotta az örökség visszautasítására vonatkozó határidőt. Az érvényes visszautasításhoz sem a holland bíróság előtt történt visszautasításra való pusztá hivatkozás, sem az okiratok másolatainak megküldése nem elegendő. E nyilatkozatok csak abban az időpontban válnak érvényessé, amikor az eredeti okiratokat a hagyatéki bíróság megkapja. Ezen okiratokat a visszautasításra vonatkozó hat hónapos határidő lejártát követően terjesztették a hagyatéki bíróság elé.

21. A kérdést előterjesztő bíróság megjegyzi, hogy vita áll fenn a hagyatéki bíróság helye szerinti tagállamtól eltérő tagállam bírósága előtt tett visszautasító nyilatkozat érvényességével kapcsolatban. Az egyik álláspont szerint a visszautasító nyilatkozatnak a nyilatkozó személy szokásos tartózkodási helye szerinti bíróság előtti megtétele már azt jelenti, hogy az örökség visszautasítása érvényes a hagyatéki bíróság előtt, és úgynevezett helyettesítésre kerül sor. Az ezzel ellentétes álláspont a nyilatkozat érvényességéhez megköveteli a nyilatkozatok hagyatéki bíróság részére megfelelő formában történő továbbítását vagy legalábbis az e bíróságnak történő bejelentést. E másik álláspontot a rendelet (32) preambulumbekkezdésével lehet megindokolni,

⁵ BGBl. I., 2586. o.

amely arra engedhet következtetni, hogy a jogalkotó abból indult ki, hogy a nyilatkozó személy tartózkodási helye szerinti bíróság előtt tett visszautasító nyilatkozat csak azt követően válhat ki joghatásokat, ha azt a hagyatéki bíróság tudomására hozták. E mellett szólhat különösen, hogy a 650/2012 rendelet 13. cikke – eltérően a német jog rendelkezésétől – nem írja elő a nyilatkozó személy tartózkodási helye szerinti bíróság azon kötelezettségét, hogy tájékoztassa a hagyatéki bíróságot a visszautasító nyilatkozat átvételéről.

22. A kérdést előterjesztő bíróság előadja, hogy ha a visszautasító nyilatkozat helyettesítéséből kiinduló, egyértelműen uralkodó álláspontot fogadjuk el, akkor a visszautasító nyilatkozat már a rechtbank Den Haag (hágai kerületi bíróság, Hollandia) előtti, 2019. szeptember 13-i megtételekor érvényes lett volna. A BGB 1944. §-ának (3) bekezdésében foglalt törvényes határidőt tiszteletben tartották volna, és az érdekelt felek nem váltak volna örökösökké. Ha viszont a 650/2012 rendelet (32) preambulumbekkezdése alapján nem teljes helyettesítésből indulunk ki, akkor a visszautasítás érvényessége a benyújtott nyilatkozatról való, hagyatéki bíróság általi tudomásszerzéstől is függhetne. Ebben az esetben felvetődik azonban a kérdés, hogy a visszautasítás érvényessé válásához milyen alaki követelményeknek kell fennállniuk, így: elegendő-e a hagyatéki bíróság pusztá tájékoztatása, esetleg az okiratok másolatának benyújtása, vagy esetleg a hagyatéki bíróság nyelvén történő tájékoztatás, illetve az eredeti okiratokat hiteles fordításukkal együtt a hagyatéki bíróság nyelvén történő megküldése is szükséges-e.

23. E körülmények között a Hanseatisches Oberlandesgericht in Bremen (brémai regionális felsőbíróság, Németország) úgy határozott, hogy az eljárást felfüggeszti, és előzetes döntéshozatal céljából a 650/2012 rendelet 13. és 28. cikkének értelmezését illetően a következő kérdéseket terjeszti a Bíróság elé:

„1. Helyettesíti-e azon örökös visszautasító nyilatkozata, aki e nyilatkozatot a szokásos tartózkodási helye szerint illetékes tagállami bíróság előtt az adott tagállamban alkalmazandó alaki követelményekkel összhangban tette meg, azt a visszautasító nyilatkozatot, amelyet valamelyik másik tagállam öröklés tárgyában történő határozathozatalra joghatósággal rendelkező bírósága előtt kell megtenni, oly módon, hogy azt az [első] nyilatkozat megtételének időpontjában érvényesen megtettnek kell tekinteni (helyettesítés)?

2. Az első kérdésre adott nemleges válasz esetén:

Szükséges-e valamely személy visszautasító nyilatkozatának érvényességéhez az örökséget visszautasító személy szokásos tartózkodási helye szerint illetékes bíróság előtt tett, alakilag érvényes nyilatkozaton kívül az, hogy e bíróság a nyilatkozat megtételéről tájékoztassa az öröklés tárgyában történő határozathozatalra joghatósággal rendelkező bíróságot?

3. Az első kérdésre adott nemleges, és a második kérdésre adott igenlő válasz esetén:

a) Szükséges-e a visszautasító nyilatkozat érvényességéhez, különösen e nyilatkozat megtételére az öröklés tárgyában történő határozathozatalra joghatósággal rendelkező bíróság székhelye szerint vonatkozó határidő betartásához, hogy e bírósághoz az illetékességi területe szerinti nyelven forduljanak?

b) Szükséges-e a visszautasító nyilatkozat érvényességéhez, különösen e nyilatkozat megtételére az öröklés tárgyában történő határozathozatalra joghatósággal rendelkező bíróság székhelye szerint vonatkozó határidő betartásához, hogy az örökséget visszautasító személy szokásos tartózkodási helye szerint illetékes bíróság köteles legyen a visszautasításról kiállított eredeti okiratokat fordítással együtt e bíróság részére átadni?”

24. A Bíróság előtti előzetes döntéshozatali eljárásban a spanyol és az olasz kormány, valamint az Európai Bizottság terjesztett elő írásbeli észrevételeket. Az ügyben nem tartottak tárgyalást.

IV. Értékelés

A. Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések

25. Ahogy az a spanyol és az olasz kormány, valamint az Európai Bizottság által előterjesztett írásbeli észrevételekből kitűnik, a kérdést előterjesztő bíróság előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdései különbözőképpen értelmezhetők.

26. Úgy tűnik, hogy a spanyol kormány e kérdéseket úgy értelmezi, hogy azok nem magára a visszautasító nyilatkozat érvényességére vonatkoznak, hanem olyan konkrét joghatásokra, amelyeket a hagyatéki ügyekben eljáró bíróság előtti eljárásban váltanak ki; az ilyen – adott esetben érvényes – nyilatkozat ugyanis nem vált ki joghatásokat, ha arról a hagyatéki ügyet elbíráló bíróságot nem tájékoztatják megfelelő időben és formában.

27. Az olasz kormány szerint a kérdést előterjesztő bíróság kérdései a visszautasító nyilatkozat alaki érvényességére, pontosabban arra vonatkoznak, hogy az érvényes-e, ha azt nem az öröklés megnyílásának helye szerinti hivatalos nyelven szövegezték meg.

28. Ezzel szemben a Bizottság az alapügy tényállására tekintettel úgy értelmezi a kérdést előterjesztő bíróság első és második kérdését, hogy az arra irányul, hogy abban az esetben, amikor az öröklésre alkalmazandó jog határidőt állapít meg a visszautasító nyilatkozat megtételére, e határidőt a nyilatkozat 650/2012 rendelet 13. cikke alapján joghatósággal rendelkező bíróság előtt történő megtételének időpontjában kell-e betartottnak tekinteni, vagy pedig abban az időpontban, amikor e nyilatkozatról a hagyatéki ügy elbírálására általános joghatósággal rendelkező bíróságot értesítették.

29. Az EUMSZ 267. cikk harmadik bekezdése szerinti eljárásban a Bíróság feladata az, hogy az uniós jog rendelkezéseinek olyan értelmezését adja, amely a kérdést előterjesztő bíróság számára hasznos abban az ügyben, amelyben e bíróság az előzetes döntéshozatal iránti kérelmet előterjesztette.

30. Az előzetes döntéshozatal iránti kérelem indokolásából kitűnik, hogy a kérdést előterjesztő bíróság előtti eljárás kimenetele annak megállapításától függ, hogy az érdekelt felek mely időpontban tartották be az öröklésre alkalmazandó jogban az örökség visszautasítására előírt határidőt: a) már a visszautasító nyilatkozat rechtbank Den Haag (hágai kerületi bíróság, Hollandia) előtti megtételekor, b) csak a brémai hagyatéki bíróság értesítésekor a megtett nyilatkozatokról, c) csak a nyilatkozatok megtételét igazoló másolatok ez utóbbi bírósághoz történő benyújtásakor, vagy d) csak ez utóbbi okiratok eredeti példányainak német nyelvű fordításaiakkal együtt ez utóbbi bírósághoz történő benyújtásakor. A kérdést előterjesztő bíróság az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdés tárgyát képező jogkérdést a visszautasító nyilatkozat érvényességével kapcsolatos problémának tekinti, és abból az előfeltevésből indul ki, hogy e kérdés megválaszolása szempontjából kulcsfontosságú a 650/2012 rendelet 13. cikkében és 28. cikkének b) pontjában foglalt rendelkezések értelmezése, és annak eldöntése, hogy e rendelet 13. cikkében említett esetben helyettesítésről van-e szó.

31. Ezenkívül a Bizottsághoz hasonlóan rá kell mutatni arra, hogy a német jog szerint a visszautasító nyilatkozat olyan akaratnyilatkozat, amelyet a címzettnek el kell fogadnia („empfangsbedürftig” vagy „amtsempfangsbedürftig”). Ennélfogva úgy tűnik, hogy a német jogirodalom szerint ahhoz, hogy e nyilatkozat érvényes legyen, azt a hagyatéki bírósághoz, azaz az örökhatyó elhalálozása időpontjában fennálló szokásos tartózkodási helye szerinti bírósághoz kell benyújtani a törvényben előírt határidőn belül,⁶ és hogy az a követelmény, hogy e nyilatkozatot hagyatéki bírósághoz kell benyújtani, e jogügylet anyagi, nem pedig alaki érvényességével kapcsolatos feltételnek minősül.⁷

32. A fenti összefüggésben értelmezem az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdéseket. Úgy vélem tehát, hogy azok nem arra vonatkoznak, hogy az érvényes visszautasító nyilatkozat megtételének tényét bármilyen bírósági eljárásban bizonyítsák.⁸ Úgy értelmezem a kérdéseket, hogy azok az örökös szokásos tartózkodási helye szerinti állam bírósága előtt tett visszautasító nyilatkozat érvényességére vonatkoznak abban az esetben, amikor az öröklésre alkalmazandó jog előírja, hogy az ilyen nyilatkozat anyagi érvényességének feltétele annak a hagyatéki bírósághoz, azaz az örökhatyó elhalálozása időpontjában fennálló szokásos tartózkodási helye szerinti bírósághoz megfelelő időben történő benyújtása.⁹

33. A kérdést előterjesztő bíróság által az első kérdés középpontjába állított helyettesítésből azt a következtetést vonom le, hogy e bíróság abból a feltevésből indul ki, hogy az a német jogban előírt követelmény, hogy a visszautasító nyilatkozatot a hagyatéki bírósághoz kell benyújtani, nem minősül a 650/2012 rendelet 28. cikke értelmében vett, a nyilatkozat alaki érvényességével kapcsolatos követelménynek. Az esetleges helyettesítéssel kapcsolatos kérdés azonban csak e feltevés megerősítése esetén tekinthető jogosnak. Elsősorban azt kell ugyanis megvizsgálni, hogy ez a követelmény a jogügylet alaki vagy anyagi érvényességének feltételét jelenti-e.¹⁰

34. A fentiekre tekintettel azt javaslom a Bíróságnak, hogy fogalmazza át a kérdéseket, és először is állapítsa meg, hogy a 650/2012 rendelet 13. és 28. cikkében foglalt rendelkezéseket úgy kell-e értelmezni, hogy az öröklésre alkalmazandó jogból eredő azon követelményt, hogy a visszautasító nyilatkozatot a hagyatéki bírósághoz, azaz az örökhatyó elhalálozása időpontjában fennálló szokásos tartózkodási helye szerinti bírósághoz kell benyújtani e nyilatkozat 650/2012 rendelet 28. cikke értelmében vett alaki érvényességével kapcsolatos feltételnek kell-e minősíteni.

⁶ Najdecki, D. W., BGB § 1945 Form der Ausschlagung, in: Burandt, W. és Rojahn, D. (szerk.), *Erbrecht*, 3., kiadás, C. H. Beck, München, 2019., 2. NB: 2; Heinemann, J., BGB § 1945 Form der Ausschlagung, in: *beck-online.GROSSKOMMENTAR*, C. H. Beck, München, megtekintés dátuma: 2021.07.15., NB. 10.

⁷ Lásd például: Dutta, A., EuErbVO Artikel 28 Formgültigkeit einer Annahme- oder Ausschlagungserklärung, in: *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*, 8. kiadás, C. H. Beck, München, 2020., 2. NB: 5.; Schmidt, J. P., EuErbVO Artikel 28 Formgültigkeit einer Annahme- oder Ausschlagungserklärung, in: Dutta, A. és Weber, J. (szerk.), *Internationales Erbrecht*, 2. kiadás, C. H. Beck, München, 2021., 2. NB: 16. A fenti sajátosság hangsúlyozása érdekében az indítvány további részében a német jog követelményére való hivatkozáskor jelezni fogom, hogy a bírósághoz benyújtott, öröklés visszautasításáról szóló nyilatkozatról van szó (a BGB 1945. §-a alapján), és nem a bíróság előtt tett nyilatkozatról (a 650/2012 rendelet 13. cikkének szövege szerint).

⁸ Erre a kérdésre a jelen indítvány D. szakaszában térek ki.

⁹ Úgy tűnik, hogy az alapügyben alkalmazandó jogi szabályozás szerint a visszautasító nyilatkozat nemcsak az örökhatyó elhalálozása időpontjában fennálló németországi szokásos tartózkodási helye szerint illetékes hagyatéki bíróság, hanem a nyilatkozó személy szokásos németországi tartózkodási helye szerint illetékes bíróság előtt is megtehető lett volna. Ez utóbbi bíróság azonban köteles lenne továbbítani a nyilatkozatot az örökhatyó elhalálozása időpontjában fennálló szokásos tartózkodási helye szerint illetékes bíróságnak. Lásd e tekintetben a családi ügyekben követendő eljárásról és a nemperes eljárásokról szóló törvény 344. §-ának (7) bekezdését.

¹⁰ Vö.: Lagarde, P., Article 28 in: Bergquist, U., Damascelli, D., Frimston, R., Lagarde, P., Odersky, F., Reinhartz, B., *Commentaire du règlement européen sur les successions*, Dalloz, Párizs, 2015., 4. pont, 140. o.

B. Általános megjegyzések a 650/2012 rendelet alapján az elfogadó, illetve visszautasító nyilatkozat érvényességére vonatkozóan

1. Az elfogadó, illetve visszautasító nyilatkozat

35. Már jó ideje megállapításra került, hogy a világ valamennyi jogrendszere egyetért abban, hogy örökös olyan személy lehet, aki túléli az örökhagyót; e szabályon túl azonban az örökléssel kapcsolatos nézetek már nem egységesek.¹¹ Ezért óvatosan kell bánni az uniós jog azon öröklési jogi fogalmainak meghatározásával, amelyeket az uniós jogalkotó kifejezetten nem határozott meg. Ilyen fogalom a hagyaték elfogadása és visszautasítása.

36. Főszabály szerint az örökös elfogadó vagy visszautasító nyilatkozata egyoldalú jogügylet, amely alapján az örökhagyó utáni öröklés jogcímén meghatározott jogokkal rendelkező személy dönt arról, hogy az öröklés révén őt megillető jogok és kötelezettségek alanyává válik-e, vagy sem, adott esetben pedig arról, hogy az örökhagyó tartozásaiért való felelősség korlátozásával lesz-e e jogok alanya.¹²

37. Mivel e nyilatkozatok nem csupán azon személyek számára bírnak jelentőséggel, akik a hagyaték megnyílásával bizonyos jogokat szereztek, hanem az örökhagyók hitelezői számára is, a különböző jogrendek meghatározott feltételeket írnak elő az ilyen nyilatkozatok érvényességével kapcsolatban. A jogbiztonság és a hitelezők védelmének követelménye mindenekelőtt egy törvényes határidő megállapítását indokolja, amelyen belül az örökösök ilyen nyilatkozatokat tehetnek; e határidőn belüli megtételük elmaradása főszabály szerint az öröklés végleges megszerzését eredményezi. E követelmények mellett is szólnak, hogy különös követelményeket írjanak elő e nyilatkozatok formájával, így bíróság vagy közjegyző közreműködésével kapcsolatban is.

38. A kérdést előterjesztő bíróság által előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések a 650/2012 rendelet 13. cikke alapján joghatósággal rendelkező bíróság előtt tett visszautasító nyilatkozatokra vonatkoznak, amelyekre e rendelet 28. cikke is alkalmazandó. Úgy vélem, hogy egyet kell érteni a jogtudományban képviselt azon álláspontokkal, amelyek szerint a 650/2012 rendelet 13. cikkének rendelkezéseit úgy kell értelmezni, hogy azok csak az öröklés megnyílását követően tett nyilatkozatokra alkalmazandók,¹³ és nem alkalmazhatók abban az esetben, amikor az öröklésre alkalmazandó jogban előírt meghatározott joghatások kiváltásához a bíróságnak a nyilatkozat pusztá elfogadásán túlmenő cselekményeket kell megtennie, mint például határozatot kell hoznia vagy más eljárást kell megindítania.¹⁴

39. Ennélfogva meg kell állapítani, hogy a 650/2012 rendelet 13. cikke alkalmazandó az olyan elfogadó vagy visszautasító nyilatkozatokra, amelyek alapján az a személy, aki az öröklésre alkalmazandó jog szerint az örökséghez való meghatározott joggal rendelkezik, egyoldalú akaratnyilatkozatával, amelyhez sem bírósági jóváhagyás, sem további eljárás megindítása nem

¹¹ Ludwiczak, W., *Międzynarodowe prawo prywatne*, 5. kiadás, *Ars boni et aequi*, Poznań, 1996., 280. o.

¹² A francia nyelvű szakirodalom a jogosultságot „option de l'héritier”-ként határozza meg. Lásd: Wautelet, P., Article 28 – Validité quant à la forme de la déclaration concernant l'acceptation ou la renonciation, in: Bonomi, A. és Wautelet, P., *Le droit européen des successions*, 2. kiadás, Bruylant, Brüsszel, 2016., 5. pont, 478. o.

¹³ Így például: Wautelet, P., Article 13 – Acceptation de la succession, d'un legs ou d'une réserve héréditaire, ou renonciation à ceux-ci, in: Bonomi, A. és Wautelet, P., *Le droit européen des successions*, 2. kiadás, Bruylant, Brüsszel, 2016., 3. pont, 258. o.; Lein, E., EuErbVO 13. cikk Annahme oder Ausschlagung der Erbschaft, eines Vermächtnisses oder eines Pflichtteils, in: Dutta, A. és Weber, J. (szerk.), *Internationales Erbrecht*, 2. kiadás, C. H. Beck, München, 2021., 2. Nb. 9.

¹⁴ Így például: Wautelet, P., Article 13., i. m., 258–259. o.; Lein, E., EuErbVO Article 13 [...], i. m., Nb. 5. Ezt a 650/2012 rendelet (33) preambulumbekzdése is megerősíti.

szükséges, véglegesen¹⁵ az öröklés jogcímén őt megillető jogok és terhelő kötelezettségek alanyává válik, esetlegesen véglegesen lemond ezekről, vagy az örökhagyó tartozásaiért való felelősség korlátozásával válik e jogok alanyává.

2. Az elfogadó, illetve visszautasító nyilatkozat érvényessége

40. Az előző pontban említett joghatások kiváltásához szükséges feltételek teljesítése a különböző jogrendekben eltérően minősíthető. Mérlegelés tárgyát képezheti, hogy az e joghatások elérésére irányuló cselekményt elvégezték-e, az érvényes-e, illetve hatályos-e. A terminológiai zavar elkerülése érdekében a továbbiakban az érvényesség fogalmát fogom használni. Az elfogadó vagy visszautasító nyilatkozat érvényességének fogalma alatt az öröklésre alkalmazandó jog által előírt, a jelen indítvány 39. pontjában említett azon joghatások egyoldalú akaratnyilatkozattal történő kiváltására vonatkozó feltételek teljesítését értem, amelyek az öröklésből eredő jogok és kötelezettségek végleges megszerzését vagy az azokról való végleges lemondást, vagy adott esetben jogok örökhagyó tartozásaiért való felelősség korlátozásával való megszerzését eredményezik.

41. E feltételek közé tartozik a német jog azon követelménye, hogy a visszautasító nyilatkozatot a hagyatéki bírósághoz kell benyújtani.

42. Az elfogadó vagy visszautasító nyilatkozat érvényességének feltételei között megkülönböztethetők az öröklési jogban előírt anyagi és alaki érvényességi feltételek. Az anyagi érvényesség feltételei esetében kizárólag az öröklési jogi rendelkezésekben előírt feltételekről, nem pedig a más jogállásokra, például a személyes jogállásra vonatkozó feltételekről van szó.¹⁶

43. Amikor mind az anyagi, mind az alaki érvényességet ugyanaz a jogrend határozza meg, annak a kérdésnek, hogy az ilyen nyilatkozat mely feltételei minősülnek az anyagi, és melyek az alaki érvényesség feltételeinek, nincs nagy gyakorlati jelentősége. Ettől eltér az a helyzet, amikor a tényállásban külföldi elem merül fel, és a nemzetközi magánjog alkalmazandó kollíziós szabályai előírják, hogy e jogügylet anyagi és alaki érvényességének feltételeit különböző jogrendek (jogok) határozzák meg.

44. Ha az elfogadó vagy visszautasító nyilatkozat anyagi érvényessége az egyik jog (az öröklésre alkalmazandó jog) hatálya alá tartozik, az alaki érvényessége pedig a másik jog (az alakiségra alkalmazandó jog) hatálya alá, a megvalósított jogügylet akkor lesz érvényes, ha az anyagi érvényességnek az első jogban és az alaki érvényességnek a másodikban meghatározott feltételei is teljesülnek.

3. Az elfogadó, illetve visszautasító nyilatkozat formájára alkalmazandó alternatív jog a 650/2012 rendelet alapján

45. A 650/2012 rendelet 23. cikkének (1) bekezdése és 23. cikke (2) bekezdésének e) pontja szerint az örökség átszállására, az örökség vagy a hagyomány elfogadásának, illetve visszautasításának feltételeire és joghatásaira a 650/2012 rendelet 21. és 22. cikke alapján meghatározott, öröklésre alkalmazandó jog az irányadó.

¹⁵ A nyilatkozat megtételének joghatásai alóli mentesülés esetleges lehetőségének sérelme nélkül, amennyiben e lehetőséget az öröklésre alkalmazandó jog előírja.

¹⁶ Például a nyilatkozó személy életkorától függő nyilatkozat érvényessége.

46. A 650/2012 rendelet 28. cikke szerint ugyanakkor az elfogadó, illetve visszautasító nyilatkozat alakilag akkor érvényes, ha megfelel az alábbi jog előírásainak: a) az öröklésre alkalmazandó jog (*lex successionis*), vagy b) azon állam joga, amelyben a nyilatkozó személy szokásos tartózkodási helye található.

47. Ezenkívül a 650/2012 rendelet 13. cikke az örökös szokásos tartózkodási helye szerinti bíróságok tekintetében további joghatóságot állapít meg az elfogadó vagy visszautasító nyilatkozat átvételére.

48. A 650/2012 rendelet 23. cikke (1) bekezdésének és 23. cikke (2) bekezdése e) pontjának, valamint e rendelet 13. cikkének és 28. cikke b) pontjának együttes értelmezése azt jelenti, hogy a 650/2012 rendelet 13. cikke alapján joghatósággal rendelkező bíróságok előtt tett nyilatkozatok esetében főszabály szerint anyagi érvényességüket az öröklésre alkalmazandó jog alapján, alaki érvényességüket pedig az örökös szokásos tartózkodási helye szerinti jog – egyben az örökös nyilatkozatát átvevő bíróság joga – alapján kell vizsgálni.

4. Az elfogadó vagy visszautasító nyilatkozat anyagi és alaki érvényességével kapcsolatos elemek elhatárolása

49. A nemzetközi magánjogban a jogügylet alakiságának és anyagi jogi részének elhatárolása nem egyszerű, mivel a különböző jogrendszerek e tekintetben eltérő szabályokat tartalmaznak.¹⁷

50. Ami az uniós jogban harmonizált nemzetközi magánjogi normákat illeti, ezt a kérdést önállóan kell eldönteni. A Bíróság állandó ítélkezési gyakorlata szerint ugyanis az uniós jog egységes alkalmazásának követelményéből és az egyenlőség elvéből az következik, hogy a jelentésének és hatályának meghatározása érdekében a tagállami jogokra kifejezett utalást nem tartalmazó uniós jogi rendelkezést az Unió egészében önállóan és egységesen kell értelmezni, figyelembe véve nemcsak annak kifejezéseit, hanem a rendelkezés összefüggéseit és a kérdéses szabályozás célját.¹⁸

51. A tagállami jogra való kifejezett utalás hiányában tehát önálló minősítést kell elvégezni, és egységesen kell meghatározni a szóban forgó jogügylet tartalmi és alaki érvényességére vonatkozó elemek terjedelmét.¹⁹ Az öröklésre alkalmazandó jog – mint a jelen előzetes döntéshozatal iránti kérelem esetében a német jog – szerinti minősítés jelen ügyben nem releváns.

52. Annak esetleges megállapítása, hogy a szóban forgó érvényességi feltétel valamely jogügylet formájára vonatkozik, automatikusan kizárja azt az anyagi érvényesség feltételei közül. Ugyanezt az elemet ugyanis nem lehet egyszerre két különböző jog (a jelen esetben az öröklésre és az alakiság alkalmazandó jog) fényében értékelni.

¹⁷ Ludwiczak, W., i. m., 175. o.

¹⁸ Lásd: 2019. május 23-i WB ítélet (C-658/17, EU:C:2019:444, 50. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

¹⁹ Így a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról szóló, 2008. június 17-i 593/2008/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet (Róma I.) (HL 2008. L 177., 6. o.; helyesbítés: HL 2009. L 309., 87. o.) 11. cikkét illetően: Loacker, B., *The Rome I Regulation. Article 11. Formal validity*, in: Calliess, G.-P. és Renner, M. (szerk.), *Rome Regulations: Commentary*, 3. kiadás, 3, Wolters Kluwer, Alphen aan den Rijn, 2020., Nb. 29., 302. o.

C. A visszautasító nyilatkozat hagyatéki bírósághoz való benyújtásának követelménye mint e nyilatkozat érvényességének feltétele

1. Jelen indítvány terjedelme

53. A jelen indítvány terjedelmét a kérdést előterjesztő bíróság által előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések és az alapeljárás tárgya határozza meg. Az indítvány tárgyát képező jogkérdés határait két tényező határozza meg: a megtett nyilatkozat típusa és érvényességének a német jog által előírt feltétele. Konkrétan, a kérdést előterjesztő bíróság által előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések az örökösök által tett visszautasító nyilatkozatra, valamint a visszautasító nyilatkozat érvényességére vonatkozó, a német jog által előírt azon követelményre vonatkoznak, hogy e nyilatkozatot a törvényben előírt határidőn belül a hagyatéki bírósághoz, azaz az örökös elhalálása időpontjában fennálló szokásos tartózkodási helye szerinti bírósághoz kell benyújtani.

54. Ezért elemzésem további részében az örökösnek a visszautasító nyilatkozatával és e nyilatkozat érvényességének a nemzeti jogból eredő, hagyatéki bírósághoz való benyújtásra vonatkozó kötelezettségén alapuló feltételével kapcsolatos megállapításokra szorítkozom.²⁰

55. Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések megválaszolása tehát a jogalkotó által a 650/2012 rendelet 28. cikkében használt „alakiság” fogalmának önálló értelmezésétől, konkrétan annak megállapításától függ, hogy a visszautasító nyilatkozat hagyatéki bírósághoz való benyújtására vonatkozó követelmény e jogügylet alaki érvényességének feltétele-e.

56. A 650/2012 rendeletben a jogalkotó a 26. cikk (1) bekezdésében és a 27. cikk (3) bekezdésében kifejezetten az érvényesség feltételeinek ilyen önálló minősítését végezte el, a végintézkedések tekintetében megállapítva, hogy e jogügylet mely elemei kapcsolódnak az anyagi, és melyek az alaki érvényességhez. Ezzel szemben a 650/2012 rendelet nem tartalmaz olyan rendelkezést, amely meghatározná, hogy mely elemek kapcsolódnak az elfogadó vagy visszautasító nyilatkozat anyagi érvényességéhez, és melyek az alaki érvényességéhez. Ez tehát az említett rendelet értelmezése útján határozható meg.

2. A visszautasító nyilatkozat hagyatéki bírósághoz történő benyújtására vonatkozó követelménynek az említett nyilatkozat alaki érvényessége feltételének történő minősítése

57. Főszabály szerint valamely jogügylet „alakiságának” fogalmát az érintett személy joghatások kiváltására irányuló akarata kifejezésének jogilag megkövetelt olyan módjaként kell értelmezni, amelynek be nem tartása azt jelenti, hogy e joghatások nem állnak be.²¹ A nyilatkozat bíróság előtti megtétele a nyilatkozó személy akaratnyilvánítása módjának minősül. Főszabály szerint azonban megállapítható, hogy maga a nyilatkozat címzettnek való eljuttatására vonatkozó követelmény nem tekinthető az alakisággal kapcsolatos elemnek.²² Ez a német jog említett követelményének a nyilatkozat alaki érvényességére vonatkozó feltételként történő minősítése ellen szóló érv lenne.

²⁰ Nem zárom ki, hogy az alábbi megállapítások és következtetések más típusú nyilatkozatokra is vonatkoznak. A jelen indítványban azonban ezt nem kívánom előzetesen eldönteni.

²¹ Lásd például: Mario Giuliano, a milánói egyetem professzora és Paul Lagarde, a Paris I egyetem professzora által írt, a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról szóló egyezményre vonatkozó jelentés (HL 1980. C 282., 1. o.), és az ezen egyezmény 9. cikkével kapcsolatos észrevételek.

²² Lásd: Loacker, L. D., i. m., Nb. 30., 303. o.

58. Az önálló értelmezés kiindulópontját a rendelkezés szövege és összefüggései, valamint a szabályozás célja jelenti. A 650/2012 rendelet 28. cikkének szövege nem ad egyértelmű választ e követelmény minősítésének kérdésére. E rendelet 28. cikke ugyanakkor szorosan kapcsolódik a rendelet 13. cikkéhez, még akkor is, ha hatálya nem korlátozódik az ezen utóbbi rendelkezés alapján joghatósággal rendelkező bíróság előtt tett nyilatkozatokra. A 650/2012 rendelet 13. cikke kimondja, hogy az örökös szokásos tartózkodási helye szerinti állam bírósága joghatóságának feltétele, hogy a szokásos tartózkodási hely szerinti államban alkalmazandó öröklési jog biztosítsa a visszautasító nyilatkozat bíróság előtti megtételének lehetőségét. Ebből következik, hogy a 650/2012 rendelet 13. cikke szerinti joghatóság két olyan jogrend párhuzamos fennállását feltételezi, amelyek főszabály szerint azonos megoldást tartalmaznak a tekintetben, hogy a bíróságokra bízzák a visszautasító nyilatkozatok elfogadását.

59. A 650/2012 rendelet 13. cikke tehát – még ha csak a bíróság joghatóságát megalapozó jogalap megállapítása érdekében teszi is meg – kifejezetten az örökös szokásos tartózkodási helye szerinti állam jogára utal. Ez arra mutat rá, hogy a bíróság előtt elvégzendő cselekmények terjedelmét az örökös szokásos tartózkodási helye szerinti állam joga alapján kell meghatározni. Ezzel koherens a 650/2012 rendelet 28. cikkében alkalmazott megoldás, amelyből az következik, hogy a nyilatkozat megtételével kapcsolatban a bíróság előtt elvégzendő cselekmények terjedelmére alternatív módon vagy az öröklésre alkalmazandó jog, vagy az örökös szokásos tartózkodási helye szerinti bíróság joga az irányadó. Ebből következik, hogy a bíróság előtt elvégzendő cselekmények összességét vagy az egyik vagy a másik jogrendnek kell meghatároznia. Amennyiben ezek a jogi aktusok az örökös öröklés visszautasítására irányuló akarata kinyilvánításának és nyilvántartásba vételének módjára vonatkoznak, azok meghatározzák az öröklés visszautasítására irányuló nyilatkozat formáját. A bíróság e cselekmények elvégzésében való közreműködését ezen alakiság kulcsfontosságú elemeként kell kezelni.

60. Ami a szabályozás célját illeti, az egyértelműen a 650/2102 rendelet (32) preambulumbekzdésének első részéből következik. Ez az örökösök és a hagyományosok helyzetének megkönnyítésére irányul, lehetővé téve számukra, hogy az elfogadó vagy visszautasító nyilatkozatot a szokásos tartózkodási helyük szerinti tagállam jogában előírt formában, ezen tagállam bíróságai előtt tegyék meg.

61. E célkitűzés teljesítése érdekében a 650/2012 rendelet 13. cikkében az uniós jogalkotó további joghatóságot állapított meg az öröklésre jogosult személy szokásos tartózkodási helye szerinti állam bíróságai számára az örökséget visszautasító nyilatkozat átvételére. Ezt követően e rendelet 28. cikkének b) pontja kimondta, hogy a visszautasító nyilatkozat alakilag akkor is érvényes, ha megfelel azon állam jogi előírásainak, amelyben a nyilatkozó személy szokásos tartózkodási helye található.²³

62. A visszautasító nyilatkozatnak a 650/2012 rendelet 13. cikke alapján joghatósággal rendelkező bíróság előtti megtételének esetében e rendelet 28. cikkének b) pontja biztosítja, hogy a nyilatkozat megtételére jogosult személyt megillető, a rendelet (32) preambulumbekzdésben előírt és az e rendelet 13. cikke szerinti különös joghatóság megállapítása révén fennálló konkrét jogosultság ne legyen illuzórikus. Az öröklésre jogosult személy azáltal, hogy a szokásos tartózkodási helye

²³ E tekintetben felhívom a figyelmet arra, hogy a 650/2012 rendelet 28. cikke nem csak az e rendelet 13. cikke alapján joghatósággal rendelkező bíróság előtt tett nyilatkozatokra alkalmazandó.

szerinti állam bíróságától azt kéri, hogy fogadja el a visszautasító nyilatkozatot, megbizonyosodik arról, hogy az e bíróság előtt végzett jogügylet alaki érvényessége nem függ az öröklésre alkalmazandó jogban e nyilatkozat tekintetében előírt alaki követelményektől.²⁴

63. Figyelembe kell venni az örökséget visszautasító személyek sajátos helyzetét. Az örökség elfogadásától eltérően e személyeknek főszabály szerint nem kell arra számítaniuk, hogy a jövőben további cselekményeket kelljen elvégezniük. Nyilatkozatuk megtételével arra törekednek, hogy véglegesen lemondjanak az öröklés jogcímén őket megillető jogokról, és mentesüljenek az e jogcímén őket terhelő kötelezettségek alól. Gyakran olyan személyekről van szó, akik az örökhagyóval életében nem álltak kapcsolatban, és így nem akarnak utána örökölni, jogbiztonságukat (az örökhagyó esetleges tartozásaiért való felelősség kockázatának hiányát) előnyben részesítve az esetleges (az örökölt vagyon megszerzéséből eredő) anyagi előnyökkel szemben.²⁵

64. A 650/2012 rendelet célja, amely arra irányul, hogy lehetővé tegye az örökösök számára, hogy visszautasító nyilatkozatokat tegyenek a szokásos tartózkodási helyük szerinti államban, akkor teljesül, ha az örökösöknek azáltal, hogy nyilatkozataik átvételére külön joghatósággal rendelkező bírósághoz fordulnak, hogy e bíróság előtt végezzék el a cselekményeket, és ily módon teljesítsék a cselekmények elvégzésének helyén alkalmazandó jogban előírt alaki követelményeket, ezt követően e jogügylet érvényességéhez más államok bíróságai előtt nem kell további cselekményeket elvégezniük.

65. Az ezzel ellentétes értelmezés azt jelentené, hogy az örökséget visszautasító személynek az öröklésre alkalmazandó jog meghatározása érdekében számos cselekményt kell elvégeznie, többek között az örökhagyó elhalálozás időpontjában fennálló szokásos tartózkodási helyének (a 650/2012 rendelet 21. cikke),²⁶ és annak megállapítását, és azt, hogy választott-e az öröklésre alkalmazandó jogot (a 650/2012 rendelet 22. cikke). Ezt követően meg kellene állapítani, hogy az adott tagállam bíróságai közül melyik rendelkezik illetékességgel a nyilatkozat elfogadására, a releváns iratoknak a hagyatéki bíróság hivatalos nyelvére történő lefordítására és azoknak az említett bíróság részére történő megküldésére. Mindezen cselekményeket az öröklésre alkalmazandó jogban előírt határidő lejárta előtt kell elvégezni. Az e jogcímén fennálló kötelezettség teljesen aránytalan lenne azon személy esetében, aki az örökhagyó után nem kíván örökölni, függetlenül attól, hogy az öröklésre mely jogot kell alkalmazni.²⁷

²⁴ Főszabály szerint az alaki követelmények be nem tartására kizárólag abban az esetben kerülhetne sor, amikor a 650/2012 rendelet 13. cikke alapján joghatósággal rendelkező bíróság saját eljárási szabályait sértené meg.

²⁵ Az okok természetesen sokfélék lehetnek, tisztán erkölcsi jellegűek is, mint például az a meggyőződés, hogy az örökség teljes egészében másik örököst illet meg.

²⁶ Ami még az örökhagyó tekintetében nagyobb ismerettel rendelkező örökösök számára sem feltétlenül nyilvánvaló. Elegendő utalni a 650/2012 rendeletnek a szokásos tartózkodási hely fogalmának értelmezésére vonatkozó terjedelmes (23) preambulumbekzdésére, amely rendelkezés szerint a szokásos tartózkodási hely meghatározása céljából az öröklés ügyében eljáró hatóságnak átfogóan értékelnie kell az örökhagyónak a halálát megelőző években és az elhalálozása időpontjában fennálló életkörülményeit, figyelembe véve az összes releváns tényállási elemet, különösen az örökhagyónak az érintett államban való tartózkodása időtartamát és gyakoriságát, valamint annak körülményeit és indokait. Az így meghatározott szokásos tartózkodási hely szoros és tartós kapcsolatot kell, hogy jelentsen az érintett állammal e rendelet konkrét célkitűzéseinek figyelembevételével.

²⁷ Nyilvánvaló, hogy azt, hogy a 650/2012 rendelet 13. és 28. cikke értelmében lehetséges-e az örökség visszautasítása, az öröklésre alkalmazandó jog határozza meg. Ennélfogva még az örökséget visszautasító személynek is bizonyos feltevéseket kell megfogalmaznia azzal kapcsolatban, hogy mely jogot kell alkalmazni az örökhagyó utáni öröklésre. Ebből az okból is fordul elő az, hogy a 650/2012 rendelet 13. cikke szerinti kiegészítő joghatóság feltétele az örökséget visszautasító nyilatkozat bíróság előtti megtételének öröklésre alkalmazandó jogból eredő lehetősége. A bíróság előtt megtett nyilatkozat érvényességét azonban nem az fogja meghatározni, hogy a nyilatkozó személy feltételezése megalapozott volt-e, hanem az, hogy az öröklésre alkalmazandó jogként véglegesen megállapított jog lehetővé teszi-e az örökség bíróság előtt tett nyilatkozattal történő visszautasítását. Ezenkívül a visszautasító nyilatkozat esetében nagy a valószínűsége annak, hogy adott tartalmú nyilatkozat a különböző jogrendszerekben ugyanazt a joghatást válthatja ki.

66. Nem vitatható a Bizottság azon álláspontja, hogy a 650/2012 rendelet 13. cikkében megjelölt bíróság joghatóságának korlátozott terjedelmére tekintettel annak megállapítása, hogy az e bíróság előtt tett nyilatkozat nem elegendő, azt jelentené, hogy a 650/2012 rendelet 13. cikke semmilyen módon nem szolgálná az örökösök érdekét. Inkább úgy tűnik, hogy az e rendelkezésben előírt lehetőség igénybevétele ahelyett, hogy lerövidítené az öröklési ügy örökséget visszautasító örökös általi rendezésének időtartamát, meghosszabbítaná azt. Fennáll annak a kockázata is, hogy a 650/2012 rendelet 13. cikke alapján az örökös tévesen gondolná, hogy a szokásos tartózkodási hely szerinti bíróság előtt végzett cselekmények érvényesek, és emiatt kár érné. Következésképpen nemcsak a 650/2012 rendelet (7) és (32) preambulumbekkezdésében említett céljai nem valósulnának meg, hanem éppen ellenkezője következne be: e rendelet tovább növelné az örökösök jogi helyzetével kapcsolatos bizonytalanságot.

67. Az uniós jogalkotó azon céljára tekintettel, hogy megkönnyítse az örökösök helyzetét, meg kell állapítani, hogy az örökös szokásos tartózkodási helye szerinti bíróságoknak a 650/2012 rendelet 13. cikkében kiegészítő joghatósággal történő felruházásából az következik, hogy az örökösnek lehetőséget kell adni arra, hogy valamely cselekmény kizárólag a szokásos tartózkodási helye szerinti bíróság előtti elvégzésével véglegesen lemondjon az öröklés jogcímén őt megillető jogokról. Ennélfogva az örökös öröklés jogcímén megillető jogokról való lemondásnak nem lehet feltétele további cselekmények elvégzése egy másik tagállam bírósága előtt.

68. A fenti körülmények annak megállapítása mellett szólnak, hogy az öröklésre alkalmazandó jogban előírt azon követelményt, miszerint a visszautasító nyilatkozatot a hagyatéki bírósághoz kell benyújtani, e nyilatkozat alaki érvényességi feltételének kell minősíteni. Ezt a visszautasító nyilatkozatok örökös szokásos tartózkodási helye szerinti bíróság előtti megtételének lehetőségét bevezető rendelkezések hatékony érvényesülése (*effet utile*) követeli meg.²⁸

69. Ilyen helyzetben a visszautasító nyilatkozat megtételének öröklésre alkalmazandó jog által meghatározott határidejét akkor tartják be, ha annak lejártá előtt az örökös a szokásos tartózkodási helye szerinti állam bírósága előtt elvégzi mindazon cselekményeket, amelyek bírósági előtti megtételét e tagállam joga előírja annak érdekében, hogy e nyilatkozatot érvényesnek lehessen tekinteni. E határidő betartásához nem szükséges egy másik tagállam szerinti hagyatéki bíróság előtt nyilatkozatot tenni, ha ez a követelmény kizárólag az öröklésre alkalmazandó jogból ered.

3. A 650/2012/EU rendelet (32) preambulumbekkezdésének jelentése

70. Ebben az összefüggésben felmerül az a kétely, amely egyébként a kérdést előterjesztő bíróság kérdéseinek alapjául is szolgál, és amely a 650/2012 rendelet (32) preambulumbekkezdése utolsó mondatának értelmezésével kapcsolatos. E preambulumbekkezdésből az következik, hogy azon személyek, akik a szokásos tartózkodási helyük szerinti tagállamban tesznek nyilatkozatot, az öröklésre alkalmazandó jog értelmében megállapított határidőn belül értesítik az öröklés ügyében eljáró vagy eljárni hivatott bíróságot vagy hatóságot az ilyen nyilatkozatok meglétéről.

71. A 650/2012 rendelet (32) preambulumbekkezdése utolsó mondatának jelentése a szakirodalom körében is vita tárgyát képezi. Ki kell emelni, hogy e rendelet rendelkezései – köztük különösen a 650/2012 rendelet 13. és 28. cikke – nem írják elő azt a kötelezettséget, hogy a másik tagállam

²⁸ Lásd: Mahnkopf ügyre vonatkozó indítványom (C-558/16, EU:C:2017:965, 114. pont).

bíróságait a megtett visszautasító nyilatkozatról tájékoztatni kell, és hogy az ilyen nyilatkozatokat át kell adni. Ilyen kötelezettség, különösen ha teljesítésének a nyilatkozat érvényességi feltételének kellene lennie, nem következhet magából a rendelet preambulumbekzdéséből.²⁹

72. A rendelet preambulumbekzdései valójában önmagukban nem keletkeztetnek magánszemélyek számára jogokat és kötelezettségeket.³⁰ A preambulumbekzdések fontos szerepet játszanak a rendelkező részben foglalt rendelkezések értelmezése során, meghatározva a jogalkotó célkitűzéseit, valamint nagy körvonalakban az e célkitűzések megvalósítására szolgáló eszközöket. Ezeket az eszközöket azonban a rendelet rendelkező része határozza meg.

73. Az, hogy a 650/2012 rendelet (32) preambulumbekzdésének utolsó mondatában említett bíróság tájékoztatására vonatkozó kötelezettséget e rendelet rendelkező része kifejezetten nem említi, nem jelenti azt, hogy ilyen kötelezettség nem áll fenn. A 650/2012 rendelet 28. cikkében foglalt rendelkezés e rendelet „Alkalmazandó jog” című, kollíziós szabályokat tartalmazó III. fejezetében található. A 650/2012 rendelet 23. cikkének (1) bekezdése és 23. cikke (2) bekezdésének e) pontja szerint az örökség átszállására, az örökség vagy a hagyomány elfogadásának, illetve visszautasításának feltételeire és joghatásaira a 650/2012 rendelet 21. és 22. cikke alapján meghatározott, öröklésre alkalmazandó jog az irányadó. A visszautasító nyilatkozat anyagi érvényességére tehát az öröklésre alkalmazandó jog az irányadó. Ha e jog szerint a hagyatéki bíróság megtett nyilatkozatról való tájékoztatására vonatkozó kötelezettség a nyilatkozat anyagi érvényességi feltételének minősülne, akkor megállapítható, hogy a (32) preambulumbekzdés utolsó mondata a 650/2012 rendelet 21. és 22. cikkében említett, öröklésre alkalmazandó jogból eredő kötelezettségre vonatkozik. Ez lenne a helyzet, ha a visszautasító nyilatkozat formáját a német jog alapján minősítenék; ebben az esetben a kötelezettség a 650/2012 rendeletnek a BGB 1945. §-ával összefüggésben értelmezett 21. cikkéből eredne.³¹

74. Amint azonban a jelen indítványból kitűnik, e minősítés ellentétes a 650/2012 rendelet rendelkezéseivel. Ilyen helyzetben és a visszautasító nyilatkozatok elfogadására vonatkozó, adott örökhatyó hagyatékával kapcsolatos nyilatkozatok hagyatéki bíróság részére történő átadását előíró egységes uniós rendszer hiányában a (32) preambulumbekzdés utolsó mondata úgy értendő, hogy a visszautasító nyilatkozatot tevő személynek olyan cselekményeket kell elvégeznie, amelyek révén a hagyatéki ügyben eljáró bíróság tudomást szerez az érvényes nyilatkozat megtételéről. E cselekmények elvégzésével elkerülhető annak kockázata, hogy a határozathozatal azon a téves megállapításon alapuljon, hogy a visszautasító nyilatkozatot nem tették meg. E cselekmények elmulasztása és a hagyatéki ügyben eljáró bíróság tájékoztatásának elmaradása azonban nem jelentheti azt, hogy a megtett nyilatkozat érvénytelen.

²⁹ A jogtudomány azonban megosztott. A német szerzők a kötelezettség fennállásával szemben érvelnek, mint például: Dutta, A., *EuErbVO Artikel 28 Formgültigkeit einer Annahme- oder Ausschlagungserklärung*, in: *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*, 8. kiadás, C. H. Beck, München, 2020., 2. Nb. 13., aki „kötelességet” (Sollerfordernis) említ; Schmidt, J. P., *Der Erwerb der Erbschaft in grenzüberschreitenden Sachverhalten unter besonderer Berücksichtigung der EuErbVO*, *Zeitschrift für Erbrecht und Vermögensnachfolge*, 2014., 455., 460. o. Úgy tűnik, hogy Wautelet, P. (Article 13..., i. m., 20. pont, 264. o.) megengedőbb a nyilatkozat átadására vonatkozó ilyen kötelezettség fennállásával szemben, azonban azzal a fenntartással, hogy a kötelezettség teljesítésének elmulasztása nem vonhatja maga után a nyilatkozat érvénytelenségének jogkövetkezményét. A kötelezettség elmulasztása esetében az érvénytelenség jogkövetkezménye mellett foglal állást Odersky, F., Article 13, in: Bergquist, U., Damascelli, D., Frimston, R., Lagarde, P., Odersky, F., Reinhartz, B., *Commentaire du règlement européen sur les successions*, Dalloz, Párizs, 2015., Nb. 2. 84. o.

³⁰ Lásd különösen: 2015. szeptember 3-i Inuit Tapiriit Kanatami és társai kontra Bizottság ítélet (C-398/13, EU:C:2015:535, 64–67. pont).

³¹ Azzal a különbséggel, hogy a 650/2012 rendelet (32) preambulumbekzdésében a megtett nyilatkozatról való értesítésről, nem pedig e nyilatkozatnak az öröklési ügyekben hatáskörrel rendelkező bíróság részére történő átadásáról van szó.

4. A válaszra vonatkozó javaslat

75. A fenti megfontolásokra tekintettel úgy vélem, hogy a 650/2012 rendelet 13. és 28. cikkében foglalt rendelkezéseket úgy kell értelmezni, hogy a visszautasító nyilatkozat hagyatéki bírósághoz, azaz az elhalálozás időpontjában az örökhagyó szokásos tartózkodási helye szerinti bírósághoz való benyújtásának az öröklésre alkalmazandó jogban előírt követelménye a nyilatkozat alaki érvényességének feltétele. Így olyan helyzetben, amelyben a benyújtott nyilatkozat alaki érvényességét a 650/2012 rendelet 28. cikkének b) pontjában említett jog alapján kell értékelni, e követelmény be nem tartása nem vonja maga után e rendelet 13. cikke alapján joghatósággal rendelkező bíróság előtt tett nyilatkozat érvénytelenségét.

D. A visszautasító nyilatkozat megtételének bizonyítása más tagállam bírósága előtti eljárásban

76. A kérdést előterjesztő bíróság által előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdés úgy is értelmezhető, hogy az azon tény más tagállamban folytatott bírósági eljárásokban való bizonyításának szükségességére és módjára vonatkozik, hogy a 650/2012 rendelet 13. cikke alapján joghatósággal rendelkező bíróság előtt érvényes visszautasító nyilatkozat tettek. A spanyol kormány írásbeli észrevételeinek jelentős része e problémával foglalkozik.

77. Ez nagy gyakorlati jelentőséggel bír, lényeges problémának tekinthető. Mi haszna ugyanis annak, hogy az örökös érvényes visszautasító nyilatkozat tesz, ha azt egy másik tagállam szerinti bíróság határozatának meghozatalakor, különösen egy adott tény bizonyítására vonatkozó, kötelezően alkalmazandó eljárási követelmények be nem tartása miatt nem veszik figyelembe?

78. Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdés tartalmának indokolására tekintettel azonban meg kell állapítani, hogy a kérdést előterjesztő bíróság álláspontja szerint az eljárási követelményeknek az alapeljárás felei, T. N. és N. N. általi be nem tartásának problémája a jelen ügyben nem merül fel. A kérdést előterjesztő bíróság ugyanis nem kételkedik abban, hogy az érdekelt felek határidőn belül elvégezték a holland jog által előírt, az örökség visszautasításához szükséges valamennyi cselekményt. Az sem kétséges, hogy a hagyatéki bíróság által kért valamennyi okiratot az e bíróság hivatalos nyelvén készült fordítással együtt végül benyújtották a hagyatéki bírósághoz. Végezetül az előzetes döntéshozatalra utaló végzés tartalmára tekintettel meg kell állapítani, hogy az Amtsgericht Bremen (brémai helyi bíróság) nem azért hozta meg a megtámadott végzést, mert T. N. és N. N. az eljárás során nem bizonyította megfelelően, hogy a rechtbank Den Haag (hágai kerületi bíróság, Hollandia) előtt az öröklést visszautasították, vagy mert nem teljesítették az eljárási kötelezettségeket, hanem azért, mert nem tették meg a BGB 1944. §-ában előírt határidőn belül a hagyatéki bíróság előtt az öröklés visszautasítására vonatkozó nyilatkozataik érvényességéhez szükséges intézkedéseket.

79. Ilyen helyzetben úgy vélem, hogy az öröklést visszautasító nyilatkozatnak az egyik tagállamban folyó bírósági eljárásban történő benyújtásának meghatározása céljából valamely másik tagállamban kiállított okiratok másolatainak, eredeti példányainak és fordításainak benyújtására vonatkozó körülmények elemzése nem szükséges ahhoz, hogy a kérdést előterjesztő bíróságnak hasznos választ lehessen adni az ügyben való határozathozatalhoz.

V. Véggkövetkeztetések

80. A fentiekre tekintettel azt javasolom a Bíróságnak, hogy a Hanseatisches Oberlandesgericht in Bremen (brémai regionális felsőbíróság, Németország) által előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésekre a következő választ adja:

Az öröklési ügyekre irányadó joghatóságról, az alkalmazandó jogról, az öröklési ügyekben hozott határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az öröklési ügyekben kiállított közokiratok elfogadásáról és végrehajtásáról, valamint az európai öröklési bizonyítvány bevezetéséről szóló, 2012. július 4-i 650/2012/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet 13. és 28. cikkét úgy kell értelmezni, hogy a visszautasító nyilatkozat hagyatéki bírósághoz, azaz az örökhagyó elhalálozása időpontjában fennálló szokásos tartózkodási helye szerinti bírósághoz történő benyújtásának az öröklésre alkalmazandó jogban előírt követelménye a nyilatkozat alaki érvényességének feltétele. Így olyan helyzetben, amelyben a benyújtott nyilatkozat alaki érvényességét az e rendelet 28. cikkének b) pontjában említett jog alapján kell értékelni, e követelmény be nem tartása nem vonja maga után a 650/2012 rendelet 13. cikke alapján joghatósággal rendelkező bíróság előtt tett nyilatkozat érvénytelenségét.